

نوستالژی در حوزه‌ی ادبیات نمایشی

www.ketab.ir

نساء بخشی

انتشارات شعر

- سرشناسه : بخشی، نساء، ۱۳۶۳ -
- عنوان و نام پدیدآور : نوستالژی در حوزه‌ی ادبیات نمایشی / نساء بخشی.
- مشخصات نشر : همدان: انتشارات سکر، ۱۳۹۳.
- مشخصات ظاهری : ۲۷۵ ص.
- شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۳۹۷۳-۵-۸
- وضعیت فهرست‌نویسی : فیبا
- یادداشت : کتابنامه
- موضوع : نمایشنامه فارسی - قرن ۱۴ - تاریخ و نقد
- رده‌بندی کنگره : PIR ۳۸۴۷ / ب ۳ ن ۹ ۱۳۹۳
- رده‌بندی دیوبی : ۸ فا ۲ / ۶۲۰۰۹
- شماره کتابشناسی ملی : ۳۴۴۳۸۲۶

نوستالژی در حوزه‌ی ادبیات نمایشی

مؤلف : نساء بخشی

ویراستار: دکتر ناصر کاظم خانلو

(عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور)

شر: انتشارات سکر

نوبت چاپ اول

تألیف و تصحیح: ۱۳۹۳

چاپ و جلد: جلدی: پیشگام

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۳۹۷۳-۵-۸

تیراژ: ۱۰۰۰

بها: ۱۳۸۰۰ تومان

«همه حقوق برای ناشر و مؤلفان محفوظ است.»

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول - نقد و نقد نمایشنامه

۲۱	روش نقد
۲۱	نقد ادبی
۲۲	اهمیت و فایده‌ی نقد ادبی
۲۲	حدود و امکان نقد ادبی
۲۳	نقد معنایی
۲۴	نقد اکسیرسپونیستی
۲۶	تقسیم‌بندی نقد ادبی به دو گونه‌ی درونی و بیرونی
۲۷	اصول چهارگانه‌ی نقد روان شناختی از دیدگاه شارل مورون
۲۸	رابطه ادبیات و روانشناسی
۲۸	فروید و نظریه‌ی عقده‌ها
۲۹	رابطه‌ی نقد روانشناسانه‌ی یک اثر هنری
۳۰	درون (تج)
۳۰	نقد نمایشنامه

فصل دوم - نوستالژی

۳۵	معنی اصطلاحی نوستالژی
۳۵	پیشینه‌ی نوستالژی
۳۷	تقسیم‌بندی نوستالژی در بررسی‌های ادبی
۳۷	نوستالژی از دیدگاه آسیب‌شناسی روانی
۳۷	نوستالژی و خاطره
۴۱	نوستالژی در ادبیات ایران باستان
۴۱	کارکردهای زبان در بیان مفاهیم نوستالژیک
۴۲	واژه‌های نوستالژیک
۴۲	رنگ‌ها در بیان مفاهیم نوستالژیک
۴۳	رنگ در نمایشنامه
۴۳	بن‌مایه‌های نوستالژی

فصل سوم - ادبیات نمایشی

۵۳	پیشینه‌ی ادبیات نمایشی
۵۳	تئاتر
۵۳	نظری اجمالی بر تاریخ تئاتر
۵۴	خاستگاه تئاتر
۵۵	ریشه‌های پیدایش تئاتر در جهان و ایران
۵۷	آشنایی ایران با تئاتر اروپا
۵۸	معنی اصطلاحی نمایش
۵۹	انواع نمایش در جهان
۶۱	نمایش در غرب
۶۱	نمایش در ایران
۶۲	زمینه‌های کم رشدی نمایش در ایران
۶۳	شکل یا نحوه‌ی اجرای نمایش در ایران
۶۵	گونه‌های دیگر اجرای نمایش در سراسر جهان

۶۵	نمایشنامه چیست؟
۶۶	ویژگی‌های نمایشنامه
۶۷	تأثیرگذاری یک نمایشنامه
۶۹	شخصیت‌پردازی در نمایشنامه
۷۰	نخستین نمایشنامه‌های ایرانی

فصل چهارم - درباره‌ی غلامحسین ساعدی

۷۴	زندگی غلامحسین ساعدی
۷۷	آغاز تحصیلات
۷۸	کودکی و سیاست
۷۸	تبریز در دهه‌ی بیست
۷۹	میل به نوشتن
۸۰	دوران تحصیل
۸۱	دوران طبابت در مطب دلگشا (دهه‌ی چهل)
۸۲	کلاس بیمارستان روزبه
۸۲	سازش و پرکاری او
۸۳	حادثه‌ی مهم زندگی او
۸۴	ساعدی و غربت
۸۵	خصایص بارز ساعدی
۸۸	نمایشنامه‌نویسی ساعدی
۸۸	ویژگی نمایشنامه‌های ساعدی
۹۰	نمایشنامه‌های ساعدی

فصل پنجم - نقد ریشه‌ی نمایشنامه‌های ساعدی و بررسی جلوه‌های نوستالژیکی

۹۳	۱. بهترین بابای دنیا
۹۵	گرایش به سوی آرمان شهر
۹۶	عقده‌ی امنیت خواهی
۹۷	۲. آی باکلاه آی بی کلاه
۹۸	طرحی از یک جامعه
۱۰۰	اظهارات اکبر رادی در باب این نمایشنامه
۱۰۰	نوستالژی و آرمان گرایی
۱۰۱	۳. پرواربندان
۱۰۳	جلوه‌های بی‌عدالتی
۱۰۳	حسن نوستالژیک نویسنده
۱۰۴	عدم درک اطرافیان، مصیبتی دیگر
۱۰۵	سانسور حکومت در دهه‌های چهل و پنجاه و انزوای نویسندگان
۱۰۵	۴. عاقبت قلم فرسایی یا تشنه‌ی انتقام
۱۰۶	اوضاع سیاسی دهه‌ی پنجاه و انگیزه‌ی نگارش نمایشنامه
۱۰۷	روحیات ساعدی در دهه‌ی ۵۰ از دیدگاه دو نویسنده
۱۰۷	نگرش انتقادی نویسنده به اوضاع روشنفکران جامعه
۱۰۸	گرایش به آرمان شهر
۱۰۸	۵. رگ و ریشه‌ی دربدری
۱۱۰	نوستالژی گذشته‌گرایی و دوری از عزیزان
۱۱۱	ساعدی طنز اندیش و نوستالژی اجتماعی
۱۱۱	ع چشم در برابر چشم

۱۱۳	درد بی عدالتی.....
۱۱۴	۷. ماه غسل.....
۱۱۶	انزجار ساعدی از ساواک.....
۱۱۸	رنگ و رابطه‌ی آن با حس نوستالژیک.....
۱۱۸	۸. پنج نمایشنامه از مشروطیت.....
۱۱۹	زمستان سرد و خونبار در تبریز.....
۱۱۹	آرمان‌گرایی نویسنده و اشخاص نمایش.....
۱۲۰	۹. ننه انسی.....
۱۲۰	نمایشنامه‌ای دیگر از این مجموعه و ارتباط آن با نوستالژی اجتماعی.....
۱۲۱	زبان لطیف نمایش در مقابل لحن خشن تاریخ.....
۱۲۲	۱۰. ضحاک.....
۱۲۳	نوستالژی بازگشت به اسطوره‌ها.....
۱۲۴	چشم‌پادشاهی آرمانی.....
۱۲۵	تابش بی‌شمعیت موجود.....
۱۲۶	۱۱. دیک.....
۱۲۷	۱۲. زاویه.....
۱۲۷	نگاه انتقادی نویسنده به ج.....
۱۲۷	اوضاع نابسامان و همان‌گویی ج.....
۱۲۸	۱۳. فیلم نامه‌ی «کاوه».....
۱۲۹	غم و دردهای مشترک قومی.....
۱۲۹	ساعدی روان کاو.....
۱۲۹	حس نوستالژیک نویسنده و ترسیم آرمان.....
۱۳۰	ارتباط تجارب گذشته‌ی ساعدی با محتوای فیلم.....
	فصل هفتم - معرفی بهرام بیضایی
۱۳۳	زندگی بهرام بیضایی.....
۱۳۳	از آغاز تا جوانی بیضایی.....
۱۳۴	آغاز نویسندگی.....
۱۳۴	دلبستگی به تاریخ ایران زمین.....
۱۳۴	بیضایی و اسطوره.....
۱۳۴	وجه مشخص آثار بیضایی.....
۱۳۵	بیضایی و تئاتر.....
۱۳۶	فعالیت در سینما.....
۱۳۷	بیضایی و غرب‌نکده‌ی جهان.....
۱۳۸	نمایشنامه‌ها و فیلم نامه‌های بهرام بیضایی.....
	فصل هفتم - نقد گزیده‌ی نمایشنامه‌های بیضایی و بررسی جلوه‌های نوستالژی
۱۴۱	۱. آرش «۱۳۳۷ و ۱۳۴۲».....
۱۴۲	نوستالژی بازگشت به اسطوره‌ها و آرمان‌گرایی.....
۱۴۳	۲. اژدهاک «۱۳۳۸».....
۱۴۳	نوستالژی روزگار نیک سپری شده.....
۱۴۴	نوستالژی دوری از بهشت و روح ازلی.....
۱۴۵	۳. کارنامه‌ی پندار پیدخش «۱۳۳۰».....
۱۴۵	اسطوره پردازی نویسنده.....
۱۴۶	وجه تسمیه پندار.....

۱۴۶	۴. پهلوان اکبر می‌میرد «۱۳۴۲»
۱۴۸	نوستالژی دوری از وطن مألوف
۱۴۸	اعتقاد به بی‌ارزشی دنیا
۱۴۹	دل‌تنگی برای میدا
۱۴۹	نوستالژی دوری از معشوق
۱۵۰	۵. هشتمین سفر سندباد «۱۳۴۳»
۱۵۱	تعقیب سایه‌ی مرگ و نوستالژی دوری از بهشت
۱۵۱	اعتقاد به بی‌ارزشی زندگی
۱۵۲	استقبال از مرگ
۱۵۲	نوستالژی دوری از معشوق
۱۵۲	عزیز صندق «۱۳۴۶»
۱۵۲	پیشینه‌ی واژه‌ی چهار صندوق
۱۵۳	رابطه‌ی ارتباط آن با روانشناسی شخصیت‌های نمایش
۱۵۵	سفر به آرمانشهر
۱۵۵	بررسی یک جامعه
۱۵۶	روایات تاریخی دهه‌های بیست تا چهل و تأثیر آن بر نگارش نمایشنامه
۱۵۷	۷. ساحل خات «۱۳۴۱»
۱۵۸	گرایش به آرمانشهر
۱۵۸	رسم عنوان نمایش
۱۵۹	مفهوم زندگی
۱۵۹	نوستالژی بازگشت به اسطوره‌ها
۱۶۰	سرتوشت محتوم و نوستالژی دوری از بهشت
۱۶۱	۸. افرا یا "روز می‌گذرد" «۱۳۴۶»
۱۶۳	روایات شخص آرمانی و گرایش به سوی ماندن
۱۶۳	حسن نوستالژیک نویسنده
۱۶۴	۹. شب هزارویکم «۱۳۸۲»
۱۶۴	شب هزارویکم/۱
۱۶۵	شهرناز و از نواز، اسطوره‌های فراموش شده
۱۶۶	نوستالژی بازگشت به اسطوره‌ها
۱۶۶	آرمانگرایی
۱۶۷	شب هزارویکم/۲
۱۶۷	ریشه‌یابی درخت کهن و رویکردی به اسطوره‌های هندو ایرانی
۱۶۸	چرخش زبان از فارسی به عربی
۱۶۸	شب هزارویکم/۳
۱۶۹	ستایش خرد و خردمندی و آرمان‌گرایی نویسنده
	فصل هشتم - نقد گزیده‌ی فیلم نامه‌های بیضایی و بررسی جلوه‌های نوستالژیک
۱۷۳	۱. رگبار «۱۳۵۰»
۱۷۴	خصوصیات شخصیت‌های اول آثار بیضایی
۱۷۵	حدیث نفس
۱۷۵	نوستالژی کودکی نویسنده
۱۷۶	نوستالژی و گرایش به آرمانشهر
۱۷۶	نوستالژی گذشته‌گرای فردی
۱۷۷	نوستالژی دوری از بهشت

۱۷۷	۲. غریبه و مه «۱۳۵۲»
۱۷۸	دوری از مبدأ وجود
۱۷۸	کشاکش میان دنیای مادی و سرای آخرت
۱۷۹	پیچ غریبه نماد خواص باطنی
۱۸۰	نوستالژی دوری از بهشت و روح ازلی
۱۸۱	۳. سفر «۱۳۵۱»
۱۸۲	گرایش به آرمان شهر
۱۸۲	ارتباط نام دو قهرمان فیلم نامه با آرمانگرایی
۱۸۳	۴. کلاغ «۱۳۵۵»
۱۸۴	نوستالژی روزگار کودکی و جوانی
۱۸۵	کنکاش برای بازیابی هویت
۱۸۵	۵. چرخه‌ی تارا «۱۳۵۷»
۱۸۷	نوستالژی بازگشت به اسطوره‌ها
۱۸۸	نوستالژی دوری از بهشت
۱۹۰	نوستالژی دوری از معشوق
۱۹۰	۶. مرگ بزدلی «۱۳۵۸»
۱۹۲	التفات به تاریخ این زمین
۱۹۲	روایت ناگفته‌ها
۱۹۳	آسیب شناسی اجتماع
۱۹۳	روایت مرگ و زندگی
۱۹۴	۷. اشغال «۱۳۵۹»
۱۹۵	نوستالژی دوری از معشوق
۱۹۶	نوستالژی از دست دادن عزیزان
۱۹۶	گرایش به آرمان شهر
۱۹۷	۸. شاید وقتی دیگر «۱۳۶۴»
۱۹۸	نوستالژی دوری از بهشت و روح ازلی
۱۹۸	۹. دیباچه‌ی توبین شاهنامه «۱۳۶۵»
۲۰۱	نوستالژی بازگشت به اسطوره‌ها
۲۰۱	نوستالژی از دست دادن عزیزان و از کف رفتن جوانی
۲۰۲	۱۰. طومار شیخ شرزین «۱۳۶۵»
۲۰۲	نوستالژی بازگشت به اسطوره‌ها
۲۰۳	۱۱. مسافران «۱۳۶۹»
۲۰۳	نوستالژی از دست دادن عزیزان
۲۰۴	استفاده از ساختار تعزیه برای بیان اندوهی جان کاه
۲۰۴	کاربرد رنگ لباس در گویا کردن حس درون
۲۰۵	نوستالژی دوری از بهشت
۲۰۵	۱۲. سیاوش خوانی «۱۳۷۲»
۲۰۸	نوستالژی بازگشت به اسطوره‌ها
۲۰۹	مختصری در مورد آیین سیاوشان
۲۰۹	اسطوره‌ی سیاوش از دیدگاه نویسنده
۲۱۰	اسطوره‌ی گشت
۲۱۱	علت مرگ اندیشی سیاوش
۲۱۱	نوستالژی دوری از بهشت و روح ازلی

۲۱۵	سال شمار زندگی و آثار اکبر رادی
۲۱۶	انگیزه‌ی رادی از خلق آثارش
۲۱۶	ارتباط تناتر و زندگی از دیدگاه اکبر رادی
۲۱۷	نوستالژی اجتماعی
۲۱۷	اوضاع سیاسی روزگار رادی
۲۱۷	شرایط اجتماعی و تأثیرات محیطی
۲۱۸	دغدغه‌ی نویسنده و حس مسئولیت وی نسبت به جامعه
۲۱۸	نوستالژی دوری از معشوق
۲۱۹	نوستالژی دوری از وطن
۲۲۰	کاربرد واژگان گیلکی
۲۲۲	جامعه‌ی آرمانی یا آرمان شهر
۲۲۳	نکته به نامه‌های اکبر رادی
	فصل دهم - نقد گزیده‌ی نمایشنامه‌های رادی و بررسی جلوه‌های نوستالژیکی
۲۲۷	۱. افوا (۱۳۴۲)
۲۲۹	نوستالژی دوری از وطن
۲۲۹	نوستالژی دوری از وطن
۲۳۰	نوستالژی روزگار از گذشته
۲۳۰	گرایش به آرمان شهر
۲۳۲	۲. آمیز قلمدون (۱۳۶۱)
۲۳۳	ارتباط رنگ با نوستالژی در این نمایشنامه
۲۳۵	گرایش به آرمان شهر
۲۳۶	نوستالژی دوران جوانی
۲۳۸	نوستالژی دوری از بهشت و روح ازلی
۲۳۸	۳. روزنه‌ی آبی (۱۳۳۸)
۲۴۰	نوستالژی گذشته گرای
۲۴۱	نوستالژی دوری از عزیزان
۲۴۱	نوستالژی دوری از بهشت و روح ازلی
۲۴۲	پشت دریاها شهریست/ قایقی باید ساخت
۲۴۲	۴. از پشت شیشه‌ها (۱۳۴۵)
۲۴۳	انزوا طلبی
۲۴۳	نارضایتی از وضع موجود
۲۴۴	گرایش به آرمان شهر
۲۴۵	بهره گیری از نماد
۲۴۵	رنگ‌ها
۲۴۶	نوستالژی جوانی و روزگاران گذشته
۲۴۶	۵. آهسته با گل سرخ (۱۳۶۵)
۲۴۷	اوضاع سیاسی دهه‌ی پنجاه
۲۴۸	نوستالژی روزگار جوانی
۲۴۸	۶. شب روی سنگفرش خیس (۱۳۶۷)
۲۴۸	«شرافت» قهرمان اصلی درام‌های رادی
۲۴۹	سرخوردگی از وضعیت موجود و حرکت به سوی جامعه‌ی آرمانی
۲۵۰	۷. مرگ در پاییز (۱۳۴۹)

۲۵۲	عدم توجه به دختران در جوامع ایرانی
۲۵۳	خاطره‌ی جمعی
۲۵۳	نوستالژی و آرمان شهر
۲۵۴	نوستالژی دوری از بهشت و روح ازلی
۲۵۵	درخت، نمادی فزاینده از نگرش بشری
۲۵۵	نوستالژی دوری از وطن
۲۵۶	نوستالژی دوری از عزیزان
۲۵۶	۸. باغ شب نمای ما «۱۳۷۳»
۲۵۸	نقد سیاسی باغ شب نمای ما
۲۵۸	نوستالژی بازگشت به اسطوره‌ها
۲۵۹	۹. آهنگ‌های شکلاتی «۱۳۸۲»
۲۶۰	تقابل سبک‌ها
۲۶۱	آرمان شهری
۲۶۳	جمع شهری
۲۶۹	مناظر و مناظر
۲۷۵	فیلم شمسی

یکی از مباحث مطرح در روانشناسی «نوستالژی» است. مفهوم نوستالژی، تاریخی به قدمت هبوط حضرت آدم دارد و از دیرباز درون مایه‌ی بسیاری از آثار ادبی را به خود اختصاص داده است.

این پژوهش، کاوشی است در ارتباط با نوستالژی در حوزه‌ی ادبیات نمایشی که موضوع این شاخه‌ی ادبیات، در واقع پیوند انسان با زندگی و طبیعت و وظیفه‌اش تحلیل روحیات وی و نحوه‌ی برخورد او با حوادث است. برای بهتر شناختن اصطلاح نوستالژی در این گستره‌ی وسیع ادب و هنر، برخی از آثار سه پایه‌گذار موج نوی نمایشنامه نویسی ایران- غلامحسین ساعدی، بهرام بیضایی و اکبر رادی- مرّجّح دانسته شده و زمینه‌های مختلف غم غربت، نظیر وطن، دوری از عزیزان، گذشته‌های دور، عشق، جوانی و... در این آثار به تفصیل مورد ارزیابی قرار گرفته و در این راستا نه تنها دغدغه‌ها و آلا بود نویسنده واکاوی گردیده، که خصوصیات شخصیت‌های محوری آثار نیز از نظر گذشته است. پس از مطالعه‌ی فصل در باب روش نقد، ازجمله نقد روانشناسانه، به پیشینه‌ی نوستالژی و بن مایه‌های آن اشاره شده و پس از تاریخچه‌ی ادبیات نمایشی با انواع مباحث مربوط به آن در فصل دوم لحاظ گردیده و نهایتاً پس از معرفی خلاصه‌ی آثار نمایشی این سه نویسنده، مراحل تحلیل طی شده است. این پژوهش بر این اساس تاکنون بیشتر آشنا نمودن دانشجویان و کلیه‌ی علاقمندان به بررسی روانشناسانه‌ی آثار ادبی و هنری نوستالژی و مؤلفه‌های آن؛ مسیر تحلیل و نقد مطلوب‌تر این آثار به خصوص نمایشنامه را تا حدودی هموار ساخته است.

همان‌طور که عنوان کتاب حاکی از آن است، هر این رم آورد، بسامدی تعیین نگردیده؛ بنابراین تا جایی که امکان داشته آثار سه نویسنده مورد مطالعه را از بی‌قضا گرفته و از آن جایی که در تعدادی از آثار، زمینه‌های نوستالژی نمودی ندارد و یا ذکر پارسی از مطالب با توجه به کشف و نمایاندن درونیات نویسنده، منجر به تکرار مکررات شده، برجسته‌ترین اثر این نویسندگان از لحاظ نوستالژی، ملحوظ شده است.

در بررسی برخی فیلمنامه‌ها، برای داشتن نگاهی موشکافانه و دقت نظر بیشتر، باید به سترس بودن متن فیلمنامه، از دیدن فیلم مربوط به آن متن، صرف نظر نگرییده و مورد ملاحظه قرار گرفته است.

این کتاب پژوهشی است میان رشته‌ای آن هم نه فقط میان رشته‌های ادبیات فارسی و روانشناسی، بلکه رشته‌ی سوم، **ادبیات نمایشی** است که خود یک شاخه یا زیر مجموعه‌ای از ادبیات معاصر می‌باشد، و به راستی جای آن در نظام آموزشی مرتبط با رشته‌ی ما خالی است، آن را باید در میان سایر رشته‌های هنری یافت، بنابراین حتی الامکان از منابعی که عده‌ای از دانش‌آموختگان این رشته معرفی نمودند، استفاده کرده و گاه بنا به دلایل، منبع مورد نظر در دسترس قرار نگرفته است.